

EXAMEN

Censurarum MARC. FRID. WENDELINI,

quibus

D. LEONHARDI HUTTERI,

b. m.

COMPENDIUM THEOLOGICUM

Perstringere, & in multis locis, falsitatis, & *ἐτερο-
δοξίας*, accusare conatus fuit;

*In Disputationibus publicis
adornatum,*

quarum primam præliminarem

de

Everso à Calvinianis fundamento fidei,

sub PRÆSIDIO

GEORGII MOEBII, SS. Th. D.

& Prof. Publ.

defendet,

M. CHRISTOPHORUS Wittig/ Lipsiens.

SS. Theol. Baccalaur.

in Auditorio Paulino, horis antemeridianis

die XXII. Mart.

ANNO CHRISTI M. DC. LXX.

54.

LIPSIÆ,

Typis JOHANNIS WITTIGAU.

se, & suis Doctoribus amoliri tentavit *VVendelinus*. Eâ de causa brevem apodixin præmisit istis locis Theologicis, & per singulas quæstiones, & locos ostendere tentavit, se minimè fundamenti læsi reos esse, propterea quod passim nobiscum consentiant. Ipsius conatus autem meritò quivis, qui librum hunc rectè inspexerit, miratur. Nam in plurimis suis Censuris orthodoxam nostram doctrinam perstringit, & falsitatis arguit, ut deinceps videbimus; imò sæpissimè consensum fingit, ubi manifestus est dissensus.

Cùm verò isto in libro hoc agat *VVendelinus*, ut justam accusationem illam non tantùm à suis amoliri conetur, sed etiam passim *B. Hutteri Compendium Theologicum* in plurimis quæstionibus falsitatis, & heterodoxias accuset, hinc juxta *Pauli* monitum *Tit. 1. 9.* ἀντιλέγοντας ἐλέγχειν, & sanam nostram doctrinam juxta ὑποτύπωσιν ὑγιαίνόντων λόγων, *2. Timoth. 1. 13.* ab ipsius strophis, & iniquis censuris bono cum Deo, vindicare decrevimus. Professoribus enim, & Doctoribus Th. in Academiis imprimis incumbit, ut non tantùm lac puri verbi divini studiosæ juventuti instillent, sed etiam omnes venenatas lacunas ipsi ostendant, ne à falsis Doctoribus seducatur, & animas suas periculo exponat.

Examina igitur ipsius Censuras per singulos locos, & ad veritatis lancè appendamus. Ab initio autem in genere *VVendelino* ostendamus, *Calvinianos læsi fundamenti omninò reos esse, & fundamentum fidei jamdudum evertisse.*

Dum autem hoc facimus, Deum precamur, ut Spiritus S. gratiâ nobis adfit, quò etiam hic labor noster cedat in ipsius divini Nominis gloriam, Ecclesie emolumentum, & errantium salutem!

CAP. I.

Ostendens, Calvinianos læsi fundamenti omninò reos esse, & fundamentum fidei jamdudum evertisse.

§. I.

Quò in controversiâ hâc pertractandâ dextrè, & dilucidè procedamus, terminos ab initio explicabimus. Dicendum itaque
 1. quid sit fundamentum; 2. quotuplex; & 3. quodnam Calviniani evertant.
 §. 2. Fundamentum vel à verbo fundare, vel à nomine fundi deductum est, quod in infimâ structuræ parte, seu fundo collocari so-
 leat

leat, cui postmodum reliquæ structuræ imponuntur, & fundantur. Græcis appellatur βάσις, vel θεμέλιον, quasi pedem, aut positivum totius operis extruendi, aut extructi dicas. Hebræis יסוד vel יסודי à יסד fundavit.

§. 3. Vox *fundamenti* autem in scripturis sumitur vel proprie, pro infimo quasi pede, quo tota structura nititur, ut fundamentum in ædificio, *Luc. XIV, 29*; fundamenta templi, quod post solutam captivitatem Babylonicam reædificatum est, commemorantur, *Esdr. III. v. 6. 10. 11.* &c. item fundamenta *carceris Philippensis*, terræ motu concussa sunt, *Act. XVI, 26.* vel improprie, & hinc variæ acceptiones. Sumitur enim sæpè sic pro *initio*. Quia enim in structura ædificii fundamentum primum poni solet, hinc istæ phrasæ, à *jactis mundi fundamentis*, id est, ab eo tempore, quo mundus est conditus, *Hebr. IV, 3.* & *IX, 26.* Confer *Job. XVII, 24.* *Eph. I, 4.* *1. Petr. I, 20.* Deinde sumitur pro *singulari robore*. Hinc fundamenta terræ robustissima, appellantur *montes*, vel *rupes*, *Micb. VI, 2.* item fundamentum Ecclesiæ, quod est *Christus*, *1. Cor. III. v. 11. 12.* Alias jam mittimus significationes.

§. 4. Ex his autem variis significationibus *triplex* nonnulli colligunt fundamentum, ut *aliud sit structura, aliud creatura, aliud denique Ecclesiæ*. Illud artificiale, istud naturale, hoc spirituale vocare possumus.

§. 5. Non de prioribus, sed de posteriori nobis jam erit sermo. Hoc autem spirituale fundamentum aliis appellatur fundamentum fidei, quia fides nostra, si vera, & firma esse debet, necessario fundamento solido superstrui debet. Firmo igitur manente hoc fundamento, etiam fides inconcussa, & firma perstat; læso autem, aut cadente hoc, etiam fides læditur, aut cadit.

§. 6. Hoc verò fidei fundamentum cum *D. Nic. Hunnio* in *διασκέψ.* p. 59. *triplex* agnoscimus, videl. 1. *Essentiale*, seu *substantiale*, quod est Deus Trinunus, ut prima causa fidei; 2. *Organicū* seu *ministeriale*, quod est Dei verbū, seu *Script. S. 3. Dogmaticū*, seu *doctrinale*, quod est prima illa cœlestis doctrinæ pars, quæ ad nullum aliud dogma referatur, ut ejus gratia revelata, sed ad quam cœtera omnia dogmata, tanquam propter ipsam revelata, referuntur, & ex quâ, ut sufficiēte, ac immediatâ causâ fides resultat.

§. 7. Jam quæritur; quodnam fidei fundamentum Calvinianis ex his tribus evertant? sunt, qui statuunt, illos fundamentum fidei evertere in quinque principalioribus capitibus, quæ in nostro Catechismo recensentur, videlicet in Decalogo, Symbolo Apostolico, Oratione Dominica, Sacramento baptismi, & Sacramento altaris. Hanc sententiam equidem non improbamus, attamen quò eam rem dilucidius, & distinctius ostendam, dicimus, illos triplex adductum fundamentum fidei evertere. Demonstramus hoc ita:

Quicumque cœtus circa fundamentum fidei 1. Substantiale, 2. Organicum, 3. Dogmaticum non rectè docet, & vera dogmata impugnat, ille fundamentum istud triplex subruit, & fidei generanda reddit inutile.

At qui cœtus Calvinianorum circa fundamentum fidei. 1. Substantiale, 2. Organicum 3. Dogmaticum non rectè docet, & vera dogmata impugnat.

Ergò fundamentum istud triplex subruit, & fidei generanda reddit inutile, ac per Consequens læsi, & subversi fundamenti omninò est reus.

§. 8. Major patet, quia per falsam doctrinam fundamentum, cui fides superstrui debet, omninò subruitur, & evertitur. Fides enim certo fundamento niti debet, aliàs nunquam erit firma. Hinc si dogma aliquod falsum, tanquam fundamentum ponatur, aut verum aliquod dogma ad fundamentum fidei concurrens, sive directè, sive per consequentias negetur, & impugnetur, fundamentum subruitur. Negatio enim, & oppugnatio talis, nihil aliud est, quam fundamenti everfio.

§. 9. Hic autem notari debet, cum fidei fundamentum labefactari, aut tolli dicimus, id nequaquam *de reali everfione*, quâ fides & fundamentum ejus, seu dogmata fundamentalia è mundo tollantur, atque adeò nec Deus, nec Christus, nec fides amplius existet, *sed mentali* intelligendum esse, quæ in animo hominis increduli, aut hæretici fieri solet. Nam illo modo omnia dogmata salva manent, etsi nullus ea credat, aut fide amplectatur; Hoc verò non illa tantum, sed ipsa etiam fides in mente hominis destruitur, dum vel nihil credit, vel non debito modo credit.

§. 10. Minor, quæ trimembris est, per singulas partes à nobis pro-

pro-

probabitur. Ostendendum itaque nobis est. I. Calvinianos circa fundamentum fidei substantiale non rectè docere, & vera dogmata hinc impugnare. Per fundamentum fidei substantiale uti antea diximus, intelligimus Deum Trinunum, tanquam primam causam fidei. Hoc itaque fundamentum, seu prima causa fidei à corde hominum concipitur, in quod fiduciam suam collocet, & ex cuius misericordia æternam salutem expectet. Jam ita colligimus: *Quicumque asserunt, Deum absoluto quodam odio maximam hominum partem reprobasse ad damnationem, illi circa fundamentum fidei substantiale non rectè docent, sed illud evertunt.* Ratio est, quia Deus vult, ut omnes homines salvi fiant, 2. Timoth. II, 4. *neque vult, ut ullus pereat, sed ut omnes ad penitentiam convertantur, 2. Petr. III, 9. Confer Job. III, 16. Rom. XI, 32.* Imò summo bono non convenit irasci, & odisse, antequam iniquitas, ac malum culpæ intelligatur præcessisse.

Quomodo nunc fides tali fundamento niti potest, à quo salus animæ, respectu omnium non dependet? imò à quo odium evibratur in maximam hominum partem?

Atqui Calviniani asserunt, Deum absoluto quodam odio maximam hominum partem reprobasse, non solum ad damnationem, sed etiam ad causas damnationis. Ergò.

Minor patet ex ipsorum scriptis. Ita enim Beza Part. 2. ad Colloq. Momp. p. 194. *Hoc dico, nunquam tempus fuisse, vel esse, vel futurum, quo voluerit, velit, aut voliturus sit Deus singularum miserari.* Calvinus l. 3. Instit. c. 21. sect. V. p. 327: *Non pari conditione creantur omnes homines, sed aliis vita æterna, aliis damnatio æterna præordinatur.* Confer etiam c. 23. sect. 7. p. 337. Zanch. l. V. de Nat. Dei c. 2. p. 620. Synodales Dordracen. in Judic. de primo Artic. p. 30.

Neque etiam aliter statueri possunt, stante ipsorum hypothesis de absoluto electionis, & reprobationis decreto. Si enim Deus paucos tantummodo homines absoluto quodam decreto elegit, reliquos vero omnes ex eodem absoluto decreto ad æternam damnationem reprobat, tunc utique benefica illa Dei misericordia ad paucos tantum homines restringitur, & fundamentum fidei substantiale, ad fidem apud omnes generandam, prorsus inutile redditur.

§. II. II. Sic argumentamur: *Quicumque asserunt, Deum ad peccata homines impellere, sed etiam, inclinare, & decrevisse ut homines peccarent.*

rent, 3. concurrere ad peccata. 4. occasiones peccandi prabere, illi statuunt Deum peccati causam, & sic circa fundamentum fidei essentiale non rectè docēt, sed illud evertunt.

Calviniani hoc faciunt. Ergò

Minor à nobis latè probatur infra in Loco VII. in Examine censuræ quest. 2. 5. & 6.

§. 12. Paræus quidem in Irenico c. 28. Artic. 3. p. 248. ut & alii conqueruntur, hanc doctrinam ipsis falsò imputari. Sed huic prætextui reclamant propria testimonia, ipsorumq; hypotheses. Paræo itaq; jamdudum Orthodoxi aliud ostenderunt. Vide in primis D. Gerbard. Part. I. disput. p. 29. seqq. D. Menzer. in Exeg. August. Conf. p. 797. D. Echard. in Fasc. p. 211. D. Dannenhauer. part. I. Hodom. Spir. Calv. p. 938. seqq.

§. 13. III. Sic inferimus: Per quamcunq; doctrinam unio duarum in Christo naturarum dissolvitur, ea fundamentum fidei essentiale convellit, & Christum talem facit, in quem fiducia tunc poni non potest. Per Calvinianorum doctrinam unio duarum in Christo naturarum dissolvitur. Ergò.

Major patet inde, quia actus officii Christi requirunt operationis communionem, proinde naturarum quoque operantium communionem, arctissimamque conjunctionem. Cessante ergò unione naturarum, cessat communio actuum officii Christi; deficiente autem communiōe actuum officii Christi, evanescit fiducia, beneficiis per actus illos partis, innixa.

Minorem probamus hoc modo: Quaecunq; doctrina 1. Unionem per nudam sustentationem carnis in hypostasi filii describit; 2. negat Unionem factam esse ad constituendum unum ὁμοῦς καὶ ἑνωμένον. 3. negat hypostaseos communicationem; 4. negat ἁπλοῦς naturarum, illa unionem duabus naturis constantem solvit.

Calvinianorum doctrina hoc facit. Ergò.

Majoris ratio est hæc, quia omnis personalis unio infert ἀδιάσπαστον, καὶ ἀδιάσπαστον ἁπλοῦς naturarum unitarum.

§. 14. Minorem nemo Calvinianorum negabit, cum hæc sit publica ipsorum doctrina, quæ propterea omnipræsentiam carnis Christi canè pejus, & angve odit. Patebit hoc satis quoque ex Loco III. de Christo. Ex abundanti tamen nonnulla hic subjiciamus testimonia.

Qvin-

Quinqve itaqve hîc nobis sunt probanda. 1. *quod unionem per sustentationem nudam* definiant carnis in hypostasi, id patet ex *Beza in Colloq. Mompelg. p. 245: Nos dicimus, quod humanitas à λόγῳ tantum sustentationem accipiat.* Idem scribit *Palat. de Kednadon in Dial. de Personal. Union. p. 7. Martyr. Dial. f. 10.* Nec ipse *VVendelin. hîc dissentit. Ita n. l. i. Th. Chr. c. 6. p. 253: sufficit sustentatio assumpta natura hypostatica, seu personalis, per quam hypostasis ἔ λόγῳ verè sit homo.* Hæc nuda sustentatio autem non sufficit ad descriptionem unionis personalis, propterea, quia etiam Petrus, Paulus, imò quivis alius homo sustentatur à λόγῳ. 2. *Quod negent, Unionem esse factam ad constituendum unum ὕφιστάριον, manifestum est ex ipsorum testimoniis. Danaus in Exam. Chemn, p. 83: Anima, & corpus coalescunt ut unum ὕφιστάριον constituent, in Christo verò occurrit humana natura ad hypostasin verbi, nullumq; momentum, aut fundamentum τῷ ὕφιστάριον confert natura Christi humana, ut Christus sit, seu subsistat, ut persona, sed tantum ad personam jam existentem, & per se plenè subsistentem fuit adjuncta; non est autem tùm demum unum ὕφιστάριον constitutum.* Idem sentiunt quoque alii.

3. *Eos negare hypostaseos communicationem, passim videre est. Ita Gravius in Refut. lib. 1. D. Hunnii de pers. Christi p. 49. appellat monstruosam verborum formam, cum dicitur, λόγον ὑπόστασιν suam realiter communicasse carni.* Combachius de Commun. Idiom. c. 14. p. 138. *Negamus esse consequens: Natura humana est assumpta in unitatem personæ ἔ λόγῳ; Ergò hypostasis est communicata nature humane. Imò contrarium sequi asserimus.* Wendelinus Exercitat. IXL. p. 710: *Nec natura divina, nec persona communicatur humane nature vestro sensu.* Idem scribit l. i. Th. Chr. c. 16. p. 354.

4. *Eos quoque inficiari, & repudiare ὁμοχώρησιν naturarum, scripta eorū passim testantur. Nos hoc ita ostendimus: Quicumq; divinam Christi naturam ita dicunt esse intra carnem assumptam, ut simul sit extra eam, illi negant ὁμοχώρησιν naturarum. Atqui Calviniani dicunt, divinam Christi naturam ita esse intra carnem assumptam, ut simul sit tota extra eam. Ergò.*

Major est satis clara. Nam ὁμοχώρησις hæc requirit ἀδιάσπαστον, καὶ ἀδιάσπαστον unitorum præsentiam, ita ut nullibi sit unitorum unū, ubi alterum non sit. Ratio hæc fundatur in dicto Apostoli Col. 2, 9.

Ev

ἐν αὐτῷ καὶ οὕτως πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος. Hæc autē plenaria inhabitatio consistere amplius non potest, si negetur illa *ὑποχώρησις*, & tota Deitas & λόγος extra carnem statuatur. Quicquid enim est extra, quatenus, & quamdiu est extra, id eatenus intra, & unitum esse nequit, & contra: quicquid est unitum, quatenus est unitum, id ipsum extra non est.

Minor apud ipsos est in confesso. Constans enim est eorum doctrina, totum λόγον ita esse in carne, ut totus sit etiam extra carnē. Ita Zanchius l. 2. de Nat. Dei c. 6. p. 157. *divina natura tota est in humana, & tota etiam extra humanam.* Idem scribit Pezel. part. I. Obj. p. 177. Sobnius in Exeg. Aug. Conf. p. 207. D. Job. Crocius in def. 2. Part. Convers. Pruten. p. 409. D. Conrad. Bergius in Praxi Cathol. p. 769. Admonit. Neostad. c. 8. p. 345. Wendelin. l. 1. Th. Chr. c. 16. p. 359. edit. Hanov.

§. 15. Hisce præmissis, ita concludimus: *Solutâ unione hypostaticâ, solvitur quoque fidei fundamentum essentialē. Atqui per Calvinianorum hypotheses, unio hypostatica, & communio naturarum solvuntur. Ergo.*

Minor hæctenus satis fuit probata. Si nunc unio hypostatica, & communio naturarum tolluntur, tollitur quoque communicatio idiomatum, & sic cadit finis proprius, & primarius hujus unionis, qui consistit in satisfactione justitiæ Dei pro peccatis hominum. Nam nudus homo non poterat justitiæ Dei satisfacere. Hinc necessarium fuit, ut Deus assumeret naturam humanam, & in illâ pateretur. Ens enim infinitum læsum erat. Et sic satisfactio quoque infinita requirebatur, quæ à nudo homine præstari non poterat. Rectissimè hinc D. Nicol. Hunnius in citat: Διασκέψ. de fundam. diss. Luther. & Calvin. p. 533. *sublatâ, vel negatâ communione idiomatum, cadit finis proprius, ac primarius hujus Unionis, qui est justitiæ Dei pro peccatis hominum satisfacere, pœnas omnium hominum peccatis debitas ferre, ac superare, Satanam vincere, infernum destruere, cœlum aperire, & cum Deo Patre nos reconciliare. Ratio est, quia filium Dei oportuit istos fines consequi per passionem, mortem, & resurrectionem, Hebr. 2, 14. Cæterum justitiæ Dei pro peccatis hominum pœnas ipsorum vice sustinendo, satisfacere, pati, mori, resurgere, non possunt competere λόγῳ per naturam. Ergo unicè per assumptam carnem. Vicissim nudus homo non potest justitiæ Dei satisfacere, diabolum vincere, infer-*

*infernum destruere, cælum aperire, & Deo nos reconciliare. Itaq; ut
ὁ λόγος pateretur, Dominus gloria crucifigeretur, 1. Cor. II, 8. necessariū
fuit, naturam divinam venire in communionem patibilitatis, quæ est
proprietas humana: rursus ut nudus homo pateretur, & tantum pondus
passioni adderetur, necessarium fuit, carnem fieri participem omnipotentia
divina, ut sic potentissimo actu, & efficacissimâ passione per mortem dia-
bolus destrueretur, nos livore ejus sanaremur, morte delicta expiaren-
tur, & resurrectione justitia redderetur; quæ effecta omnia ex actioni-
bus & passionibus divinis, humanisq; mixta, certissimè testantur, commu-
nionem, & concursum mutuum proprietatum divinarum humana-
rumq;.*

§. 16. Satis, ut opinor, demonstravimus, Calvinianos substantia-
le fundamentum fidei evertere, & ad fidem generandam inutile reddere.

§. 17. Ostendamus nunc, ipsos etiam circa fundamentum fidei or-
ganicum non rectè docere, sed illud destruere. Argumentamur
ita: Quicunq; verbo Dei in conversione hominis omnem derogant vim, &
efficaciam, illudq; assertionibus suis nobis incertum, & dubium reddunt,
illi fundamentum fidei organicum evertunt, & fidei generanda inutile
reddunt.

Atqui Calviniani hoc faciunt. Ergò.

§. 18. Major suâ radiat luce. Minor duo continet membra, quæ
figillatim probabimus. Primò, Calvinianos verbo Dei in conversio-
ne hominis omnem derogare vim, & efficaciam, ostendunt non tan-
tum ipsorum hypotheses, & distinctiones, quando distinguunt in-
ter vocationem internam, & externam, inter vocationem prædicatio-
nis, & illuminationis, &c. sed & propriæ Confessiones. Quò itaque
candido Lectori hoc palam fiat, nonnullas allegabimus. *Maccobius*
disputat. de Prædest. th. 2. Deus, inquit, præter prædicationem verbi
sui utitur vi aliâ agendi physicâ in conversione hominis. In Synodo Dor-
drechtanâ passim etiam ita loquuntur. Geldri in Judic. Provinc. p. 225.
editionis Dordrechtanæ, quam semper allegamus, ita hanc rem de-
finiunt: Concludimus, ubicunq; vocatus non credit, & convertitur, ibi
efficacem non esse vocationem, & proinde ibi Spiritum S. non concur-
rere cum vocatione externa; Multi enim vocantur, per ministerium
hominum, quos Deus non vocat, sive Spiritus S. Gallo-Belgæ p. 306. ita
scribunt: Externa vocatio sive per librum naturæ, sive per verbum, non
B est

est sufficiens gratia ad conversionem. Idem asserunt *Ultrajectini* ibidem p. 255: *Ut homo regeneretur, & illuminetur, non sufficit externa illa revelatio per scripturam, aut predicatum verbum, sed necesse est, ut ad eam peculiaris Spiritus S. operatio, ab ipsa verbi operatione distincta accedat.* Idem judicant *Hasst* in *Judic. Exter.* p. 190: *Deus potentissimâ, efficacissimâq; suâ operatione voluntatem, ut re ipsa obtemperet, immediatè inclinât, & flectit.* Sed quid multa? Ipse *VVendelinus* expressè hoc quoque fatetur in hoc ipso libro, quando *Loco XVI. in Cens. quest. 3.* p. 300. ita scribit: *Quid obstat, quò minus Deus per Spiritum S. sine externo verbo. in aures incurrente, salutariter illuminare possit hominem, sive adultum, sive infantem? Neq; hoc qui dicunt, illicò rei sunt Anabaptismi.*

§. 19. Exinde sic colligimus: *Si externa revelatio per Scripturam, aut revelatum verbum non sufficit, ut homo regeneretur, sed si Deus immediatè hominum voluntatem flectit, & inclinât, tunc sequitur, quod Scriptum S. in conversione hominis nullam habeat efficaciam, & per consequens, quod ad fidem generandam prorsus sit inutilis.*

Antecedens est verum. Ergo & Consequens. Jam quicquid ad fidem generandam est inutile, illud non potest esse fidei fundamentum organicum. Scriptura S. juxta hypotheses, & assertiones Calvinianorum talis est. Ergo.

§. 20. Deinde quod Calviniani per doctrinam suam verbum Dei nobis etiam dubium, & incertum reddant, & consequenter fundamentum fidei organicum evertant, facilè probabimus. Arguemur ita: *Quicumq; voluntatem Dei in verbo patefactam in dubium vocant, illi verbum patefactum subruunt, & fidei generandæ inutile reddunt. Calviniani per suam doctrinam hoc faciunt. Ergò.*

Major est manifesta. Quis enim verbo patefacto fidem adhiberet, si non exprimit veram Dei voluntatem?

Minor ab illis negari non potest. Nam verbum testatur, *Dei voluntatem esse, ut omnes homines salvi fiant, 1. Timoth. II, 4. Deum non velle, ut ullus pereat, sed ut omnes ad pœnitentiam convertantur, 2. Petr. III, 9.* Calviniani autem hoc negant, & publicè asserunt, Dei voluntatem hanc non esse, ut omnes salvi fiant, sed occultam ejus voluntatem esse, ut pauci tantùm homines salvi fiant. Sic quando *Johannes* publicam Dei voluntatem ad omnes Judæos his profert verbis

verbis

verbis: *pœnitentiam agite, Luc. III, 8; tunc ex mente eorum, occultum Dei verbum, & voluntas hæc est: Non omnes agite pœnitentiam.*

§. 21. Sed quò de totâ hæc re eò melius, *Candidus Lector* judicare possit, neque Adversarii conqveri possint, sibi injuriam fieri, ex propriis testimoniis illos convincamus. *Job. Piscator Volum. 2. Theol. Theol. p. 200.* ita scribit: *Deus interdum verbo significat, se velle, quod revera non vult.* Idem *Piscator p. 243.* hæc impia profert verba: *Non semper, & in omnibus verū est, Deum, quod lingua profitetur, idem & velle.* Embd: in *Synod. Dordr. in Jud. Exter. Th. p. 224: Matt. XXIII, 37.* dicit Christus: *quoties volui aggregare liberos tuos! Hæc verò Deitatis suæ voluntas per Prophetas explicata, non fuit voluntas beneplaciti, alioqui fuissent omnes aggregati, sed fuit voluntas signi, quâ Deus, quid ab hominibus fieri, vel omitti velit, declarat, quam pro sua sapientia sic ipsi patefacere placet, non ut eos fallat, sed ut ipsorum bonum promoveat.* *Gröningenses, & Omlandii in Jud. Prov. p. 299: Deus dupliciter dicitur velle operari (conversionem), improprie de voluntate signi; nam hæc improprie dicitur Dei voluntas, & hoc respectu possumus Deo resistere, operari volenti, si nimirum verbum ipsius, potius opprimere, quam audire velimus, sed quando Deus vult operari secundum voluntatem beneplaciti, quæ proprie Dei voluntas dicitur, huic nemo unquam resistit, quò minus ea voluntas fiat.*

§. 22. Si ergo hæ Calvinianorum assertiones sunt veræ, & si Deus in verbo significat, se velle, quod non vult, tunc verbum Dei veram ejus voluntatem non exprimit, & sic utiqve nobis dubium, & ad veram fidem generandam inutile redditur.

§. 23. Etiam si nunc hæc sufficere poterant, quæ jam proposita fuere, & ex dictis assertionis nostræ veritas satis pateat, ex abundantiam tamen argumentamur ita: *Id omne, quod conceptui intrinseco divinæ voluntatis correspondet, est proprie voluntas Dei. Verbum in scripturâ revelatum, non est proprie voluntas Dei. Ergò verbum in scriptura revelatum non correspondet intrinseco conceptui divinæ voluntatis.*

Minor probatur, quia quod in scriptura pro Dei voluntate venditatur, non est Dei beneplacitum, sed tantum voluntas signi. Ita enim

nim expresse *Embdani* in verbis paulò ante adductis: *Hac Deitatis voluntas per Prophetas explicata, non fuit voluntas beneplaciti, alioquin fuissent omnes aggregati, sed fuit voluntas signi.* Absurda alia, quæ inde sequuntur, vide in *Disputat. nostr. de Grat. Irresistib. §. 93. seq.*

§. 24. Restat, ut demonstremus tandem, Calvinianos etiam non rectè docere *circa fundamentum fidei dogmaticum*, illudque simul evertere. Dogmaticum fidei fundamentum diximus supra §. 6. esse illam doctrinæ cœlestis partem, ad quam cœtera omnia dogmata, tanquam propter ipsam revelata referuntur, & ex quâ, tanquam ex sufficiente, & immediata causa fides resultat. Tale autem fundamentale dogma asserimus, esse illas propositiones: *Deus vult omnes homines salvos fieri; Et, Christus pro omnibus hominibus est mortuus, gratiamq; omnibus impetravit.* Hòc itaque dogmate fundamentali fides vera, tanquam fundamento nititur. *Nisi enim, inquit, D. Nicol. Hunnius c. l. p. 198. fides sit inanis opinio, aut entusiastica persuasio, sed vera, solidaq; fiducia, petrae verbi divini innixa, aliter illa nec concipi, neq; concepta cognosci potest, nisi unicè ex hoc verbo: Deus vult omnes homines salvos fieri, & Christus gratiam Dei omnibus hominibus impetravit. Quo posito, sic subsumit quivis auditor: Ego sum homo; Et concludit: Ergò Deus me vult salvum fieri. Et: Christus gratiam Dei mihi impetravit. quæ est fides Christiana. Aliud verbum nemo excogitando invenire poterit.*

§. 25. Hisce præsuppositis ita argumentamur: *Quicumq; negant 1. Deum omnes homines velle salvos fieri; 2. Christum pro omnibus hominibus, nullo excepto, esse mortuum: illi evertunt fundamentum fidei dogmaticum, & fidei generanda inutile reddunt. Calviniani hoc faciunt. Ergò.*

§. 26. Major ex iis, quæ modo diximus, satis constat. Neque ipsimet Calviniani negare possunt, hoc esse fidei fundamentum, quod jam assignavimus. Hinc *Confessio Gallicana p. 104. 105. th. 18.* ita ait: *Omni virtutum, & meritorum opinione abjectâ, in solâ Jesu Christi obedientia prorsus acquiescimus, quæ quidem nobis imputatur, tum ut tegantur omnia nostra peccata, tum etiam, ut gratiam coram Deo nanciscamur. Deniq; credimus, non posse nos, si vel tantillum ab hoc fundamento declinemus, reperire, ubi conquiescamus, sed potius inquietos semper fore, quoniam pacem cum Deo habere non possumus, donec*
certò

certo nobis sit persuasum, nos in Jesu Christo diligi, quoniam in nobis ipsis omni odio digni sumus.

§. 27. Deinde fatentur, promissiones, quibus fides nititur, oportere esse universales, cum particulares nihil concludant. Ita *Paræus* in scripto, *Synodo Dordrechtanae* transmissio *Sess. 98. p. 252: supponunt*, (*Remonstrantes*) *multos, pro quibus omnimodò mortuus est Christus, damnari. Id falsum esse, Apostoli exclamatio arguit, quis condemnabit? Christus est, qui mortuus est, Rom. IX, 34. Hac enim consolatio Apostolica vana esset, nisi supponeretur universalis, neminem pro quo Christus mortuus est, condemnari. Ad hanc enim pie mentes firmiter subsumere possunt: Pro me Christus est mortuus; & concludere; Ergo non condemnabor. Hac est Christiana consolatio ex Christi morte. Hanc verò isti destruunt, pro universali particularem supponentes: Aliqui, pro quibus Christus mortuus est, non condemnantur. Ex puris enim particularibus, quæ esset consecutio? quæ consolatio?*

§. 28. Largitur ergò nobis *Paræus*, quod volumus, nimirum propositiones, è quibus fides nascitur, debere esse universales. Idem fatetur *Ludov. Crocius* in *synt. l. 4. c. 1. §. 5. p. 962.* Postquam enim ex *Job. 3, 16.* demonstraverat, objectum gratiæ miserationis, esse totum genus humanum, ut peccato inquinatum, & per mundum, isto in loco, non *solos electos* (quæ aliàs communis est Calvinistarum opinio) *sed totum genus humanum universè sumptum* intelligi, tunc duas rationes subjicit, ob quas Christus hæc loquendi formulâ usus fuerit. *Prior, inquit, respicit Judæos & gentiles, ut nempe sciamus, Deum non solos Judæos ita dilexisse, quemadmodum sibi perperam persuadebant, se solos esse dilectum Dei populum, verum etiam gentiles, ut liquet ex Job. XI, 51. 52. Posterior respicit omnes tentatas conscientias, ut videlicet sciamus, neminem hominum absolutè à gratia Dei exclusum esse, præter eos, qui sese propriâ suâ impænitentiâ, & incredulitate ab eâ excludunt.*

Fatetur itaq; *Crocius*, tentatas conscientias solatium nullum posse habere, nisi adsint propositiones universales, vel quod idem est, nisi, uti ille loquitur, *sciant, neminem hominum absolutè à gratia Dei exclusum esse.*

§. 29. Imò nec ipse *VVendelinus* evidentiam hujus argumenti convictus, audet universalitatem hisce propositionibus profus ad-

mere, quāquam limitationem conetur adicere. Hinc *Exercit. LXX. §. 7. p. 1151.* ita scribit: *Requiri ad consolationem, & certitudinem, propositiones aliquō modo universales, sub quibus subsumi possit, & conclusio inferri necessaria, non inficior.* Paulò post autem negat, propositiones absolutè universales requiri. Sed hæc limitatio est falsissima. Si enim propositiones illæ non absolutè sunt universales, tunc apud tentatas conscientias nunquam conclusio necessaria inferri potest. Nam quod rectè scribit *Paraeus c. 1. ex puris particularibus*, (quibus ejusmodi restricta universalitas æquipollet) *quæ consecutio? quæ consolatio?* Si ergò tentatus veram consolationem, & firmam fidem haurire debet, tunc omninò requiritur, ut ipsi proponas *propositiones absolutè universales*, ut scilicet sciat, uti *Crocus* rectissimè ait c. 1. (qui hîc *Vendelino* in faciem contradicit) neminem hominum absolutè à gratia Dei exclusum esse, præter eos, qui sese propriâ suâ impœnitentiâ, & incredulitate ab eâ excludunt. Hæc de re benè quoque judicat *Collegium Theologicum VVittebergense*, quando in *Antapolog. p. 322.* ita scribit: *Non potest quis fiduciam in Christum è scripturâ S. concipere, ac credere, quod pro se mortuus sit, nisi hoc ratum ei sit, Christum pro omnibus mortuum esse. Nam qui applicare sibi meritum Christi vult per fidem, è scripturis certus esse debet, meritum Christi ad omnes pertinere. Applicatio individualis satisfactionis Christi, non habet locum, nisi universaliter pro omnibus satisfecit Christus, &c.*

§. 30. Superest nunc, ut Minoris veritas ex §. 25. manifesta fiat. Lucem illa accipere potest ex §. 10. ubi non pauca testimonia, huc facientia adduximus. Quædam adhuc ex *Synodo Dordrechtanâ* subjungamus. In *decret. Synodi c. 1. p. 7.* hoc legitur conclusum: *Deus quosdam ex liberrimo, justissimo, irreprehensibili beneplacito decrevit, in communi miseria, in quam sese suâ culpâ præcipitarunt, relinquere, nec salvificâ fide, & conversionis gratiâ donare.* Item c. 2. p. 22. rejiciunt sententiam eorum, qui docent, Deum, quantum ad se attinet, omnibus hominibus ex æquo ea beneficia voluisse conferre, quæ per mortem Christi acquiruntur. Cui allubescit, videat etiam in *Actis dictæ Synodi in Judic. Extr. Palatinos. p. 108. Hassiacos p. 115. Helvetios p. 121. Genevenses p. 130.* qui multis verbis hanc erroneam propugnant sententiam.

§. 31. Satis ergò exinde videmus, Calvinianos fundamentum quoque fidei dogmaticum evertere, & læsi fundamenti omninò reos esse.

§. 32. Etiam si ergò jactent, sese Religionis suæ habere vera fundamenta, credere in DEUM verum, Christi que merito nitì, &c; attamen quia fidei fundamenta per falsa ipsorum dogmata evertuntur, nec Religio talis potest esse vera. Rectè enim D. *Ramburtius Tom. 2. disput. Sedanens. p. 223. Satis non est, retinuisse Religionis fundamenta, si ea aut aliis fundamentis subruas, aut eis idolum apponas, aut super ea fidem tuorum firmari non sinas; quæ omnia in doctrinam Pontificiorum (nos addimus, & Calvinianorum) concurrunt.*

CAP. II.

Examians Calvinianorum exceptiones, quas nobis hic opponere solent, ubi imprimis Wendelini, & D. Conradi Bergii responsiones ponderantur.

§. 33. **S**atis hætenus demonstravimus, Calvinianos læsi fundamenti omninò reos esse, & in fundamentalibus fidei articulis à nobis dissentire. Quia verò contraria juxta se posita magis elucescunt, hinc lubet adversæ partis replicam audire, nostramque illi subjungere responsionem. Movent autem hic præ cæteris omnem lapidem *Wendelinus, & D. Conr. Bergius*, qui in *Praxi Cathol. dissert. VI. p. 744. seqq. D. Nic. Hunnii diáoxeψiv de fundamentali dissensu Lutherianorum, & Calvinianorum* impugnare tentavit. Operæ ergò pretium facturi sumus, si *Wendelini, & D. Bergii* exceptiones ponderaverimus.

§. 34. Capite præcedente *triplex* posuimus fidei fundamentum, videlicet 1. *Essentiale*, quod est Deus Trinunus, tanquam prima fidei causa; 2. *Organicum*, seu ministeriale, quod est DEI verbum, seu Scriptura S. 3. *Dogmaticum*, quod est prima cœlestis doctrinæ pars, ad quam cætera omnia dogmata, tanquam propter ipsa revelata referuntur, & ex quâ tanquam sufficiente causa fides resultat.

§. 35. Probavimus quoque, quod triplex hoc fidei fundamentum evertant, & fidei generandæ, inutile reddant Calviniani. Quid illi regerant, nunc videbimus!

§. 36. Fundamentum fidei Essentiale illos subruere, & fidei generandæ inutile reddere, *evicimus inde, quia* i. doceant, Deum absoluto quôdam decretô maximam hominum partem ad damnationem reprobasse. Diximus, quod stante hâc hypothese, essentiale fidei fundamentum necessariò convellatur, cum fides tali fundamento niti non possit, à quo salus animæ, respectu omnium non dependeat.

§. 37. Excipit *VVendelinus in Collat. Doct. Ref. p. 17. ita: Voluisse Deum omnes, & singulos homines per Christum redimere, omnes & singulos sibi reconciliare, & eternum beare, falsum, & Scripturæ contrarium est, & hoc qui negat, fundamentum fidei minimè ledit, sed pro conservando eo, & scripturâ, à falsis glossis vindicandâ militat. Nec aliter ferme D. Conr. Bergius, nisi quod simul neget, hanc doctrinam constituere fundamentum quoddam fidei. Ita enim in Praxi Cathol. Dissert. VI. p. 795. Negamus, esse tam absolutè necessarium ad salutem, & quasi lapidem angularem, sine quo fundamentum nullo modo possit subsistere, id quod dicit (D. Hunnius) de omnibus, & singulis hominibus, nullo excepto. Hæc ita disertè in scripturis nusquam leguntur.*

§. 38. Resp. Doctrinam hanc, *Deum velle, ut omnes homines salvi fiant,* (quam convellit horrenda illa sententia, *Deum ex absoluto decreto maximam hominum partem ad aeternam damnationem reprobasse*) maximopere necessariam esse, & fundamentum fidei constituere, est certissimum. Nam si Dei bonitas, & misericordia ad omnes sese non extendunt, & si Deus ex absoluto odio maximam hominum partem reprobavit, quomodo, quæso, fides in non credente generari, & tali fundamento niti potest, de quo audit, quod paucarum tantummodo animarum salus ab eo dependeat? Causa itaque fidei, & salutis, est misericordia Dei, & meritum Christi, sub ratione universalitatis, quia fidem, hoc est, applicationem individualement procreat, non aliter, quàm quâ ad omnes sese extendit. Quamdiu ergò hanc absouam, & impiam sententiam propugnant, *Deum maximam hominum partem ex absoluto decreto ad damnationem reprobasse, imò ad causas damnationis creasse,* tamdiu fundamentum hoc fidei firmum stare non potest, sed convellitur.

§. 39. Quando autem *Bergius, & VVendelinus* asserunt, in scripturâ disertè nusquam legi, Deum velle, ut omnes, & singuli, nullò exceptô,

ptô,

ptō, salvi fiant; id pronunciatum audax, temerarium, & falsissimum est. Quid enim clarius esse posset, quàm hæc scripturæ oracula? *Deus vult, ut omnes homines salvi fiant*, 2. *Timoth. II, 4.* item; *Deus non vult, ut ullus pereat, sed ut omnes ad pœnitentiam convertantur*, 2. *Petr. III, 9.* adde *Job. III, 16.* *Rom. X, 32.* Elusiones, & detortæ exceptiones, quas hîc afferunt, nullius sunt pretii, ac jamdudum ab Orthodoxis displosæ. Confer etiam infra Examen censuræ ad *quæst. XVII. Loci XIII.* An itaqve pro conservando fidei fundamento militet, ut *Wendelino* lubet hîc nugari, qui scripturæ in faciem contradicit, & fundamentum hoc evertit, judicet æquus Lector!

§. 40. Hactenus primum nostrum argumentum vindicavimus. Succedit secundum, quod extat §. II. & tale erat: *Quicumq; statuunt, Deum 1. ad peccata homines impellere, & flectere; 2. decrevisse, ut homines peccarent; 3. Concurrere ad peccata. 4. occasiones peccandi præbere, illi statuunt Deum peccati causam, ac essentielle fidei fundamentum convellunt. Calviniani hoc faciunt. Ergò*

§. 41. *Wendelinus* in *Collat. p. 9.* negat Minorem, nec admittere vult, se Deum facere causam peccati. Verba ipsius c. l. hæc sunt: *ex parte nostra Deum peccati, quatenus est peccatum, authorem non facimus, adeò ut lesi fundamenti hâc in parte, jure minimè possimus accusari.*

Resp. Manifesta, & clarissima testimonia à nobis adducuntur *Loco VII. in Exam. cens. quæstionis 2. 5. & 6.* quæ aliud demonstrant.

§. 42. *D. Bergius* c. l. p. 766. alio modo respondet. Non enim audet inficiari, Doctoribus suis sententiam hanc posse impingi, sed dicit, hoc fieri non directè, sed tantummodò per consequentias. Ita enim scribit: *Hoc non nisi alienâ interpretatione, & consequentiis probatur* (sc. Reformatos Deum facere causam peccati) *quas Reformati non agnoscunt, sed refellunt. Consequentia verò, quæ non sunt plane, & concessæ ab omnibus, sed controversis multis & perplexis implicitæ, quamvis per se veræ, ac firmæ essent; tamen ad ostendendam falsitatem, tantùm sententiæ alicujus ab absurdo consequente, utiliter adhiberi possunt, ad probandum autem errorem in fundamento non sunt sufficientes.*

§. 43. Resp. i. Veterum fuit diverbium: *Bonus vir ponit antecedens, & non negat consequens.* Hoc si Calviniani observarent, tam absurdi non essent, ut consequentias ex præmissis legitimè deductas negarent.

2. Modus per consequentias argumentandi, non heri, aut nudius tertius fuit introductus, sed jam olim usurpatus, imo à salvatore Christo, & Apostolis adhibitus. Sic Pharisæi videri volebant, se esse violatores legis divinæ per *Corban*. At per consequentiam sunt convicti à Domino, *Matth. XV. v. 4. 5. 6.* Pseudoapostoli volebant videri hostes Christi, qui imposuerint jugum importabile. At hoc nomine sunt damnati, *Act. XV, 10. Gal. VII, 21. Nestoriani* similiter noluerunt videri, se statuisse duas personas in Christo, & solvise Christum, qui error erat fundamentalis; At per consequentiam fuere convicti. Rectè ergo *Collegium Theol. Witebergense in Antapolog. contra Rintelenses*, qui hac in parte Calvinianis patrocinantur, *cap. XIII. p. 301: vana sunt hæ exceptiones, & frivola, consequentiæ enim vim suam obtinent, sive agnoscente eandem veritatis hostes, seu non. Et Christus, & Apostoli consequentiis urgere Adversarios sunt soliti, quorum vim ipsi non admittebant.*

3. Planè inepta est *Bergii* exceptio, consequentias ad probandum errorem in fundamento non est sufficientes. Unde hoc probabit *Bergius*? Nestoriani errores circa fundamentum fidei fovebant, quos ipsi agnoscere volebant, per consequentias autè fuerunt oppugnati, convicti; qui mos nunquam non fuit frequentatus.

4. In hac controversiâ non nudis consequentiis, sed apertis simul testimoniis urgemus Calvinianos. Vide, quæ à nobis adducuntur infra in *Exam. Cens. quest. VI. Loci VII.*

§. 44. Quid ad tertium nostrum argumentum excipiant, nunc dispiciamus! Propositum illud fuit §. 13. & ita habet: Per quamcunque doctrinam unio duarum naturarum in Christo solvitur, illa fundamentum fidei essentielle convellit, & Christum talem format, in quem fiducia tutò poni non potest. Per Calvinianorum doctrinam unio duarum naturarum in Christo solvitur. Ergo:

§. 45. *Wendelinus in Collat. p. 3.* hæc regerit: *Quamvis in diversis questionibus locum hunc (de persona Christi) attingentibus dissentiamus à Lutheranis, tamen in multis quoque cum iisdem consentimus. Per dissensum verò nostrum minimè evertimus fidei fundamentum. Consentimus autem uti in multis (quæ ibidem recenset, quamvis consensus sæpissimè sit fictus, uti in Loco III. patebit) ita etiam in κοινωνία mutuâ, & ἀρτίσιμâ idiomatum, seu proprietatum, & duarum naturarum,*

rarum,

rarum, etsi in modo uoluntatis dissentimus, ita tamen ut per nostram sententiam fidei fundamentum minimè evertatur, sed illibata relinquatur natura, persona, & idiomatica, &c.

§. 46. Resp. 1. Concedit *Wendelinus*, quod in multis hoc in Articulo à nobis dissentiant, negat autem, quod per hunc dissensum fundamentum fidei evertatur. Sed non sufficit negare, verùm negationis rationes quoque debebat afferre, quas hinc desideramus. Argumentum ergò nostrum adhuc stat firmum.

2. Falsissimum est, Calvinianos nobiscum consentire in communicatione mutuâ, & arctissimâ proprietatum, & duarum naturarum, in modo autem communicationis tantùm esse dissensum. Nam *non in modo tantùm communicationis, sed in re ipsa est dissensus*. Negare hoc *Wendelinus* non potest. Hinc eodem in libro *Loco III. p. 83.* ita scribit: *Immensa dona humane nature possunt dici data per unionem personalem, non per communicationem ex unione profectam. Uniuntur enim humane nature idiomatica divina cum naturâ divinâ, ita tamen, ut nec divine nature communicentur idiomatica humana, nec humane idiomatica divina.* Conciliet hæc *Wendelinus*? Ac ne ullus alicui scrupulus restare possit de ipsius sententia, ponderet quæso, *Lector*, illa, quæ c. l. p. 85. scribit: *Qualis hæc sit communicatio, inquit, supra in responsione ad quæst. 28. ostendimus, nempe idiomatum divinorum communicatio facta humane nature, non est vel vera, vel realis, sed ficta, & falsa.* Egregius ergò consensus! Si communicatio illa est ficta & falsa, tunc neque communicationis istius aliquis potest esse modus, cum non entis nullæ sint affectiones, & modi.

§. 47. *D. Bergius* cautius hinc progreditur, quamvis quoad rem à *Wendelino* non dissentiat. Errores enim hos crassissimos palliolo quodam tegere allaborat. Hinc c. l. p. 769. dicit, nos per consequentias hosce errores ipsis impingere, quos non admittant. Verba ipsius audiamus, quæ talia sunt: *Hic rursus absurda colliguntur, quæ abunde jam pridem ostensum est, non sequi. Etsi maximè sequerentur, quia tamen consequentiæ, per quas eliciuntur, controversæ admodum sunt, neque agnoscuntur à Reformatis, falsitatem quidem ostenderent scholasticè, non autem catholicè probarent errorem in fundamento.*

§. 48. Resp. 1. Quid de consequentiis habendum sit, antea satis ostendimus. Positò, nos in hæc controversiâ, tantummodo per le-

gitimas consequentias Calvinianis ejusmodi errores impingere, quod tamen non concedimus, attamen consequentiæ illæ vim suam obtinent, sive Adversarii admittant, sive non. Deinde non videmus, quid sibi velit, cum hâc distinctione, quod consequentiæ possint quidem ostendere falsitatem *scholasticè*, sed non *catholicè*. Quasi verò istæ probationes, & consequentiæ, quæ in scholis ex principiis veris deducuntur, non possint obtinere vim probandi catholicam!

2. Falsum est, quod tantummodo per consequentias hos errores ipsis attribuamus. Agnoscat saltem in Religione socium Wendelinum, cujus verba jam adduximus. Ille λευκάδι φωνή, & absque ullâ tergiversatione fatetur, communicationem idiomatum non esse veram, sed fictam, & falsam. Jam qualis est communicatio, talis quoque est prædicatio. Si communicatio est ficta, tunc tales erunt quoque prædicationes, & per consequens ipsa unio personalis talis erit.

§. 49. Sed denuò habet *Bergius*, quod excipiat. Postquam enim *D. Hunnii* rationes, quas in hac controversia contra Calvinianos urget, summam recensuerat, tunc p. 778. contendit, eatenus communicationem idiomatum subsistere non posse, quatenus humanæ naturæ proprietates divinæ subjectivè, & formaliter communicatæ esse dicantur, & propriè de ipsâ prædicentur. Verba ipsius hæc sunt: *Hoc, quantum capio, est quod propriè, & præcipuè in hac communicationis questione negant Reformati, quod & ipsa Formula Concord. negare videtur, quando humanam naturam proprietates divinas formaliter, habitualiter, & subjectivè possidere negat. De iis enim subjectis propriè, & sine tropo prædicantur proprietates, quæ formaliter, & subjective illas possident; de aliis igitur non sine omni tropo.* Vult itaque, quia idiomata divina humana natura formaliter, & subjectivè non possidet, hinc neque etiam propriè de illâ prædicari posse, multò minus propriè, & sine tropo communicata esse.

§. 50. Resp. 1. *Bergius* communicationem quidem agnoscit, (non enim cum *Vendelino* prorsus fictam appellare vult, ne hoc fundamentum fidei penitus evertere videatur) sed *quæ non fiat sine tropo*. Sed talis communicatio, si rectius consideratur, nihil aliud est, quàm mera verbalis communicatio, quam jam olim *Zwinglius* introduxit, & alii hætenus propugnârunt. Talis autem communicatio est absurda, & fundamentum fidei simul convellit. Si enim communicatio illa tantummodò est verbalis, & non realis, tolli-

tollit-

tollitur Communio naturarum operantium, & cessat Communio actuum officii Christi, imò eripitur fiducia, quæ niti debebat beneficiis, quæ per actus illos erant acquisita. Confer §. 13.

2. Neque verum est, quod illæ proprietates tantum proprie prædicentur de suis subjectis, quæ formaliter, & subjectivè illis insunt. Nam ferrum ignitum non possidet ignem formaliter, & subjectivè, item corpus non possidet animam, tali modo; attamen verè, & sine tropo dico: ferrum est ignitum, corpus est animatum.

3. Scimus aliàs, quod disparata de se invicem proprie prædicari non possint. Sed hoc simpliciter non est admittendum, cum tantum de prædicatione univocâ, & essentiali intelligi debeat, non autem de denominativâ. Rectè hinc *D. Gravverus in Adsurd. Calvin.* cap. I. p. 78. *quotiescunq; duo quedam sive sint disparata, sive diversa, ita uniuntur, ut πῶς, quodammodo fiant unum, sive unum Essentiale, sive personale, sive Accidentale, seu per Accidens unum, toties etiam de se invicem propter illam Conjunctionem, proprie prædicari possunt, quatenus sunt unum absq; ullo tropo, quamvis non συνονύμως, sed παρωνύμως.*

§. 51. In quibus porrò à nobis hîc dissentiant, & fundamentum hoc convellant, patebit infrà in Loco III. de Persona Christi.

§. 52. Vindicavimus hætenus argumenta nostra, quæ probant Calvinianos Essentiale fidei fundamentum convellere. Videamus nunc, quid excipiant ad illa, quibus demonstravimus, illos etiam fundamentum fidei Organicum subruere. Ita autem §. 17. argumentati fuimus: Quæcunqve doctrina 1. verbo Dei in conversione hominis omnem derogat vim, & efficaciam; 2. verbum illud nobis incertum, & dubium reddit, illa fundamentum fidei Organicum evertit, & fidei generandæ inutile reddit. Doctrina Calvinianorum hoc facit. Ergò.

§. 53. *Wendelin. in Collat. p. 1. ita excipit: Reformati jure accusari à Lutheranis non possunt, fundamenti Religionis Christianæ everfi, vel lese in loco de Script. S. quia Reformati consentiunt, cum Lutheranis in definitione Scripturæ S. in asserendâ librorum biblicorum auctoritate, in origine auctoritatis Canonice, ut & in aliis quæstionibus principalibus, de reliquis quæstionibus minùs principalibus, quæ annectuntur loco de*

S. Scriptura, non adeò laborandum nobis; Interim tanti facimus symbola œcumenica, quanti & Lutherani faciunt.

§. 54. Resp. falsum est, quod Calviniani in definitione S. Scripturæ, ut & in aliis quæstionibus principalioribus nobiscum conveniant. Aliud ostendamus sequenti disput. II. Hoc loco tantummodo illud urgemus, quod ipsi verbo divino in conversione hominis omnem derogent efficaciam, uti §. 18. propriis ipsorum verbis comprobatum dedimus. Neque causa propter quam hoc faciant, nos latet. Nimirum vi absoluti decreti, homines necessario convertuntur. Quia itaque operatio Spiritus S. per verbum ad executionem istius rei ipsis videtur inhabilis, utpote quæ rejici potest, nec necessitat voluntatem hominis ad unum oppositorum, hinc gratiam irresistibilem excogitarunt, quæ, juxta ipsorum sententiam, est vis planè divina, à verbo separata, & immediatè conversionem hominis efficit, uti *Hassi loqvuntur in Judic. Exter. p. 190.* verbum itaque juxta ipsos consistit tantum in repræsentatione objecti credendi, & sic planè distinctam actionem edit, ab actione Spiritus S. immediatâ, quomodo Deus immediatè dicitur cœlum creasse, & terram, id est, nullo medio interveniente adhibito. Ad hunc enim modum provocant *Noort-Hollandi in Judic. Provinc. p. 243.* & alibi passim.

§. 55. Alterum membrum argumenti nostri erat hoc, quod scilicet verbum Dei *nobis incertum, & dubium reddant*; quia asserunt, verbum in scriptura revelatum non esse propriè Dei voluntatem, & Deum sæpè in verbo significare, se velle aliquid, quod non velit, quo pacto contrarietatem inter voluntatem Dei revelatam, & occultam introducant, & verbum Dei prorsus incertum faciant.

§. 56. Excipit *Wendel. in Prolegom. Tb. Christ. c. 2. & Exercit. l. p. 4.* apparentem tantum esse inter voluntatem signi, & beneplaciti contrarietatem, non reverà talem. Paulò post p. 5. hæc subjicit: *Ad exemplum igitur, quo tantopere delectamini, breviter respondeo: vult Deus omnes (quos per Evangelii præconium vocat) salvari, voluntate signi, quâ ad viam salutis ineundam per præcepta omnes obligat, & quid per se gratum habeat, significat: Etsi in omnibus non efficit, neq; efficere vult, quod gratum habet, & ad quod obligat. Huic voluntati revelatæ, vel signi respondet decretum, seu beneplacitum æternum, quo ab æterno salutem hominum per se gratam habuit, & ad viam ejus ineundam obligare per præcepta eos decrevit.*

§. 57. Resp. 1. Negamus esse tantum apparentem contrarietatem. Nam quæcunque sibi ut contradictoria opponuntur, inter illa non est apparens, sed realis contradictio. Atqui Deum 1. seriò velle, & desiderare omnium, & singulorum hominum salutem, in signo scilicet verbi divini, quod signum necessariò signato decreto debet correspondere; & tamen 2. apud animum suum seriò decrevisse, non omnibus, & singulis illis gratiam efficacem conferre; sunt contradictoria. Ergò.

2. Falsum quoque est, quod *Deus voluntate signi obliget homines ad salutis viam ineundam, etsi non velit in illis salutem efficere.* Nam quomodo, quæso, Deus officii aliquem admonere, aut obligare potest, ut salutis viam ingrediatur, cum tamen salutem illi conferre nolit, nec ab æterno ita decreverit? Quomodo sine summâ hypocrisi hæc de misericordissimo Deo cogitari possunt?

3. Hisce difficultatibus Wendelinus se nunquam extricabit, quicquid etiam dixerit. Falsissimum ergò est, quod scribit *Exercit. 1. p. 18. Reformatos omnes uno ore prædicare veritatem verbi divini, & dissensum conceptus divini à verbo, seu signo divino negare.* Quamdiu has hypotheses fovent, impossibile est, ut veritatem verbi divini asserere, & dissensum conceptus divini à verbo, seu signo divino negare possint. Affert quidem nonnulla *Wendel c. 1.* quibus ex angustiis, & labyrintho hoc eluctari conatur, sed magis, magisque se implicat, ut cuilibet erudito Lectori apparet.

§. 58. *Bergius* ergò probè videns, quantis difficultatibus hæc urgeatur sententia, à Wendelino secessionem facit, & alio modo respondet, quanquam haut feliciori successu. Responsionem enim aliam non affert, quàm quæ hæctenus sæpiùs fuit audita. Nam ad consequentiarum asyllum denuo confugit, & ibi clypeum arripit, quo se rursus tegere, & defendere conatur. Hinc p. 794. ita scribit: *Hæc rursus* (quod scilicet Reformatorum doctrina per voluntatem beneplaciti incertum reddat, quod scriptura tanquam certum, per voluntatem signi asserit) *per consequentias tantum nobis imputantur, quas non admittimus.*

§. 59. Resp. 1. Non sunt nudæ consequentiæ, sed rotundis verbis conceptæ, & asseræ sententiæ, quæ antea bonâ fide fuere adductæ.

2. Etiam si per consequentias tantum argumentaremur, & horum
erro-

errorum reos illos perageremus, attamen injuriam ipsis non faceremus, uti antea satis ostendimus.

§. 60. Vidimus hactenus, quantopere laborent, & quomodo fident, ut ab intentato crimine, quò læsi fundamenti tam essentialis, quàm organici accusantur, se liberent! Deprehendimus autem exceptiones eorum, quas contra argumenta nostra proferunt, vanas, & inanes esse. Paucis nunc etiam ponderabimus ipsorum rationes, quibus aliis persuadere volunt, se nec fundamentum fidei dogmaticum evertere.

§. 61. Diximus suprâ §. 6. dogmaticum fidei fundamentum esse hoc, ad quod cætera omnia dogmata referuntur, & ex quo, tanquam sufficienti, & immediatâ causâ fides resultat. Tale dogma fundamentale continet has propositiones universales: *Deus vult, ut omnes homines salvi fiant; Et, Christus pro omnibus est mortuus, gratiamq; omnibus impetravit.* Quicunque nunc has propositiones universales negant, illi everunt fidei fundamentum dogmaticum. Calviniani hoc faciunt, uti demonstravimus §. 24. seqq. Ergò.

§. 62. *Wendel.* in Collat: p. 18: ita excipit: *ASSERTIO hujus universalitatis, (quod Deus omnes homines velit vocare, &c.) non est pro fundamento, sed contra fundamentum; uti & contra fundamentum est, universalis misericordia, & redemptio.*

§. 63. Resp. 1. Probet *Wendelinus*, quod sit contra fundamentum! Nullas audimus rationes, sed nudam negationem! Rationibus certandum est, non simplici negatione, aut affirmatione.

2. Hoc ipso itaque argumentum nostrum stat inconcussum. Simplex enim negatio, sine rationibus allata, eâdem facilitate rejicitur, quâ affertur. Nos supra §. 24. seqq. satis demonstravimus, fidem veram, præprimis in tentationibus, concipi & subsistere non posse, nisi adsint propositiones universales.

§. 63. *Bergius* c. 1. p. 794. agnoscit, hoc argumentum nostrum esse præcipuum, & maximam præ cæteris veritatis speciem habere. Prolixè autem ad hoc respondet. Nos summam extrahamus, & potiora, quæ alicujus videntur momenti, ponderabimus. 1. Negat, dogma hoc esse fundamentale, *Deum omnium & singulorum, nullo excepto velle misereri, cum id disertè in scripturâ nusquam legatur*, p. 794.

Resp. Hanc instantiam refutavimus supra §. 37.

§. 64. 2. Negat, hominem non posse credere salutariter, antequam sibi

sibi pleno, & explicito actu, applicet promissiones Dei. Distinctionem autem adhibet, quam his profert verbis, p. 796: *Hominem nondum credere salutariter, antequam sibi nominatim applicet promissiones Dei, saltem aliquo actu, ut non omninò desperet, concedo. At non credere salutariter, antequam sibi eas applicet, explicito & pleno actu, nego.*

§. 65. Resp. 1. Si aliquo actu homo debet sibi applicare universales propositiones, (de hisce enim hîc disputamus) ut salutariter credat, tunc sequitur adhuc, illas propositiones esse necessarias ad fundamentum dogmaticum constituendum. Non enim negare audeat *Bergius*, illas nullo modo esse necessarias.

2. Si tentatus eum ob finem *aliquo actu* debet sibi nominatim, applicare promissiones universales, ne omninò desperet, tunc sequitur apud Calvinianos ad præcavendam desperationem nullum superesse remedium, quia propositiones universales, quæ fundamentum dogmaticum constituunt, rejiciunt, nec admittunt.

3. Negamus, tentatum salutariter ex luctâ emergere posse, nisi pleno tandem actu in promissiones universales feratur. *Experientia* abundè hoc testatur. Videas enim sæpissimè non paucos, qui in tentationibus constituti, aliquo quidem actu sibi applicant promissiones, sed non salutariter; nec unquam ex tentationibus salutariter eluctarentur, nisi tandem pleno, & explicito actu nominatim sibi promissiones universales applicarent, sub illis in propriâ personâ subsumerent, & necessariam inde inferrent conclusionem. Et hinc fides appellatur *πληροφροσια*, Rom. IV, 21. Col. II, 2. Heb. VI, 11. id est, *plena & firma fiducia*. *Bergio* itaq; hîc *Paræus*, & *Crocus* rectè contradicunt, supra à nobis allegati §. 27. seqq.

§. 66. 3. scribit, *sufficere hîc propositiones limitatas, & conditionatas, quæ efficiunt, ne tentatus desperet. de impetranda misericordia, p. 796.*

Resp. 1. Antea concessit, necessarias esse propositiones universales, ut homo salutariter credat, & nominatim sibi illas aliquo actu applicet, ne omninò desperet; Jam negat, & limitatas, ac conditionatas sufficere contendit. In angustiis hisce constituti, quò se vertant, nesciunt; modò affirmant, modo negant.

2. Quod propositiones particulares, & limitatas hîc prorsus inutiles sint, abundè docuimus §. 24. seqq. & testimonia nonnulla adversariorum adduximus, qui idem nobiscum docent.

§. 67.4. Regerit, p. 752. nos posse esse contentos, si habeamus fundamentum latius, & abundantius, sub quo certi sumus, omnia ad salutem necessaria contineri, quod quidem vel Compendiò exprimat, vel pleniori corpore sententiarum; aut capitibus omnibus Catecheticis, aut toto etiam scripturarum volumine; Verbi gratia, inquit, Credimus Deum nobis dimittere debita nostra, propter semen promissum, seu sacrificium Christi, quemadmodum & nos dimittimus debitoribus nostris. Hoc fundamentum esse dogmaticum, quo posito in notitiâ, & praxi, etiam fidem, ac vitam poni: sublato contra tolli, certior esse cogor ex oratione quotidiana, & exegefi illius Dominica, quàm illud, quod D. Hunnius post tot præcognita, & hypotheses posuit.

Resp. 1. Bergius hâc suâ responsione extra oleas vagatur, nec scopum tangit. Disputamus jam, ex quo dogmate, tanquam fundamento fides nascatur, ita, ut ad hoc dogma omnia alia referantur, Quæ itaque hic de fundamento latiori, & abundantiori affert, ad rem planè nihil faciunt. Non enim jam quæritur, An fundamentum salutis in Catechismo, vel in codice Biblico contineatur, sed ex quonam dogmate, tanquam fundamento fides vera proximè, & primò resultet, & nascatur? Ad hoc debebat Bergius respondere. Ille autem asserendo, se habere fundamentum latius, scilicet Codicem sacrum, vel Catechismum, in quo omnia ad salutem necessaria contineantur, nihil dicit.

2. Constanter negamus, hoc, quod Bergius affert, posse fundamentum constituere fidei dogmaticum. Credimus, inquit, Deum nobis dimittere debita nostra propter semen promissum, quemadmodum & nos dimittimus debitoribus nostris. Hoc fundamento posito fides ponitur, & sublato tollitur. Falsum est. Nam si infideli hoc dogma proponas, tunc fidem exinde nunquam concipiet. Si enim quærit, quonam homines per particulâ Nobis, intelligantur, quibus Deus peccata propter semen promissum velit dimittere, tunc Bergius vi hypothesis suarum aliter respondere non potest, quàm quod tantum pauci sint, hoc est, Electi. Sic itaque emergit talis sensus hujus dogmatis fundamentalis Bergiani: Credimus, quod Deus paucis, id est, solis Electis, & præter hos nemini peccata propter semen promissum velit dimittere. Jam quærimus, an infidelis, hæc audiens exinde fidem possit concipere, & sibi nominatim hoc dogma, particularem promissionem continens, salutariter applicare? Imò quærimus, an tentato per has particulares promissiones ex cordis angustiis eluctari, & feliciter emergere possit? Affirmati-

mati-

mativam qui defendere velit, faciet contra experientiam, & omnem rationem. Rectè ergò *B. D. Hulfemann. in Calvin. Irrecon. p. 15. Luthe- rani restrictionem hanc ad solos electos, quorum paucissimi sunt, habent pro laqueo diaboli, & precipitio ad desperationem ducente.*

3. Falsissimum itaque est, quod posito hoc fundamentali dogmate, fides ponatur, & sublato, tollatur.

§. 68. 5. Excipit, *Reformatis falsò attribui, quasi negent, Deum non velle seriò, ut omnes & singuli homines salvi fiant, nec sufficientia in eum finem media omnibus, & singulis subministrare, & c. multò minus Chri- stum pro omnibus, & singulis, quos aliquando ad sinistram sit collocatu- rus, mortuum esse.* Subjicit tandem hæc p. 799: *Vix illud in quoquam pri- vato ullius Theologi, nedum in publicis Ecclesiarum scriptis, aut Confes- sionibus absolutè, & simpliciter negatur, à plurimis contrarium sat aper- tè significatur.*

§. 69. Resp. Satis demirari non possumus, *Bergium* asserere, hoc dogma, *Deum non velle, ut omnes homines salvi fiant*, vix in quoquam privato ullius Theologi, nedum in publicis eorum scriptis, aut Con- fessionibus inveniri! *Bergius* recognoscat sua verba, quæ paulò an- te p. 795. scripserat, *in scripturis disertè nusquam legi de omnibus, & sin- gulis hominibus, nullo excepto, quod Deus eos velit salvos fieri.* Quod igitur de aliis negat, illud ipsemet affirmat.

§. 70. Deinde perpendat, quæ in Synodo Dordrechtanâ passim publicè fuere proposita! Collegit illa fideliter *D. Menzerus in Triad. Disputation. de hac Synod. disput. 2. ubi linguam Calvinianam* hoc de dogmate sat dilucidè propriis ipsorum testimoniis ostendit. Quam- vis verò etiam laudatus *D. Menzerus linguam Lutheranam*, ex hac synodo sistat, quod *Bergius* pro se adducit p. 830; attamen non eo fine facit, quasi certum sit, Calvinianos animum mutasse, & novis lingvis loqui, sed potiùs, ut fucum prodat, & bifidas eorum lingvas osten- dat. Testimonia ergò, quæ magno numero *Bergius* corrasit, & qui- bus contrariam sententiam nobis persuadere annititur, nihil aliud probant, quàm duplicem Calvinianos fovere linguam. Etiam si ergò interdum orthodoxè loquantur, aliud tamen sub pectore condunt. Similes igitur sunt illis hæreticis, de quibus *Irenæus* in *Præfat. l. i. ad- vers. hæret.* jam olim scripsit: *ὁμοία λαλῶσιν, ἀνόμοια δὲ φρονοῦσι, si- milia loquuntur, dissimilia verò sentiunt.*

§. 71. Sed de hac re jam non plura. Satis demonstravimus, *Calvi-*

vinianos in fundamento fidei essentiali, organico, & dogmatico à nobis dissentire, adeoque fundamenti laesi, & eversi omnino reos esse. Plenius id probabimus in sequentibus disputationibus, quando *Vendelini censuras super Compendium D. Hutteri* per singulos locos bono cum Deo examinaturi sumus.

§. 72. Hoc sub finem addimus, mirum esse, cuiquam in mentem venire potuisse hanc absurdam assertionem, *Lutheranos, & Calvinianos in nullo fidei Articulo dissentire, praeterquam uno, scilicet de Eucharistia, eoque non toto, sed tantum de modo somestionis, nempe orali manducatione.* Ita post *Juellum Sarisburiensem Episcopum in Apolog. pro Eccles. Anglic. fol. 76. & 77.* passim apud alios legere est, imprimis apud *Palatinos, Evangelischer Kirchen Bruderschaft* mox ab init: *Paraum in Iren: cap. XIII. p. 69.* ubi non veretur ita scribere: *Etsi autem contentiosi quidam, quibus ignem dissidiorum gladio fodere est volupe, vulgo clamitant, non unum solum, sed plurima, imò omnia prope fidei dogmata sibi nobiscum controversa esse, nesciunt tamen isti fervidi vitiligatores, quid garriant, nec coram legitimo iudicio criminationes suas unquam probabunt. Verissime enim jam inde à schismatis hujus exortu non fuit controversia Evangelicis, nisi de S. Coena, nec de ejus doctrina tota, sed tantum de una ejus parte, eaque ad salutem non necessaria, quippe ex ipsius Lutheri sententia piis & impiis, communi, videlicet de corporali presentia in pane, & orali manducatione Corporis Christi, quam fidelibus, & infidelibus communem esse volunt. Imò alii addunt, quod magis mireris, non tam de re ipsa, quam de formulis loquendi, à quibus non tam citò desvescimus, variationem esse, uti censent de Colloquio Lipsiensi Archiepiscopus, & Episcopi Hiberniae, in Iudicio ad *Duraum* misso, d. 14. Maij, Anno 1634.*

§. 73. Si ita est, & si tantum in unico Articulo, eoque nec toto dissentimus, quare tot haeresibus nos esse infectos, haereticorumque in castris militare clamitant? Cum *Papisticam Ecclesiam colludere nos ait Admon. Neost. p. 8. & 11. Hinc p. 506.* ita legimus: *fovetur in animis hominum his idolomania Pontificia, quae non nititur mutatione panis in carnem Christi, sed corporali presentia Christi. Sive enim sub specie panis, sive sub ipso pane lateat Christus, si modo corporaliter, ibi adesse statuatur, ubi iste panis est, eadem absurda, & idololatræ commenta sequuntur.* *Arianis nos accenset eadem Admonitio Neost. c. 3. p. 82. idem objiciunt Palatini in ausführlichen Bericht c. 6. p. 291. Eutybianismum, & Monothelismum in Ecclesiam nos introducere scribit Vendelinus Exercit. LIX. p. 941. Nestorianos nos esse asserit Admonit. Neost: c. 3. p. 85. Sergetiana haereseos nos accusat *Paraus* l. 2. *Calvini Orthodox. c. 46. p. 347. Pelagianismi nos reos esse, scribunt Palatini in Kurgen Anhang/ p. 127. & seq. idem facit Vendelinus Exercit. IV. §. 11. p. 48. Exercit. IIX. §. 13. p. 70. & alibi pas-**

sim. Plures alias accusationes cumulare supersedemus, simulque hic pedem figimus,

mus,

M. 2. 5.

6

